
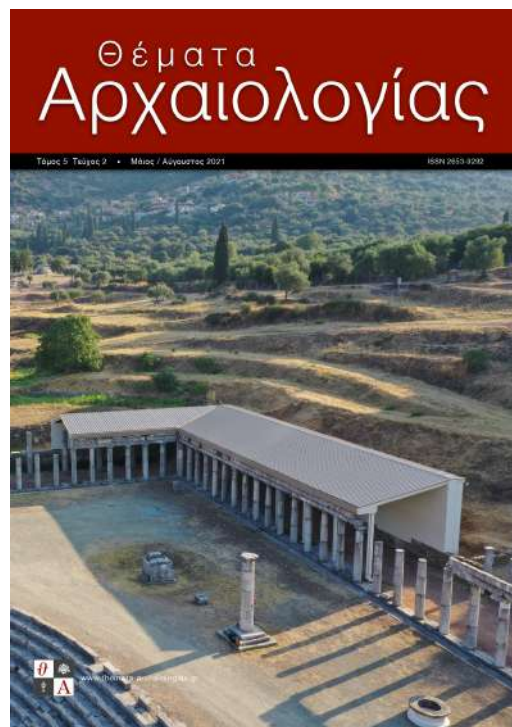
Στέφανος Μίλλερ. Ένας «Φιλέλλην» που έγινε Έλληνας

Συγγραφέας: Πάνος Βαλαβάνης

Ηλεκτρονική διεύθυνση άρθρου (Url): <https://www.themata-archaiologias.gr/wp-content/uploads/2022/06/stefanos-miller-2021-5-2-270-271.pdf>

© Περιοδικό Θέματα Αρχαιολογίας, τόμος 5, τεύχος 2, Μάιος/Αύγουστος 2021, σ. 270-271

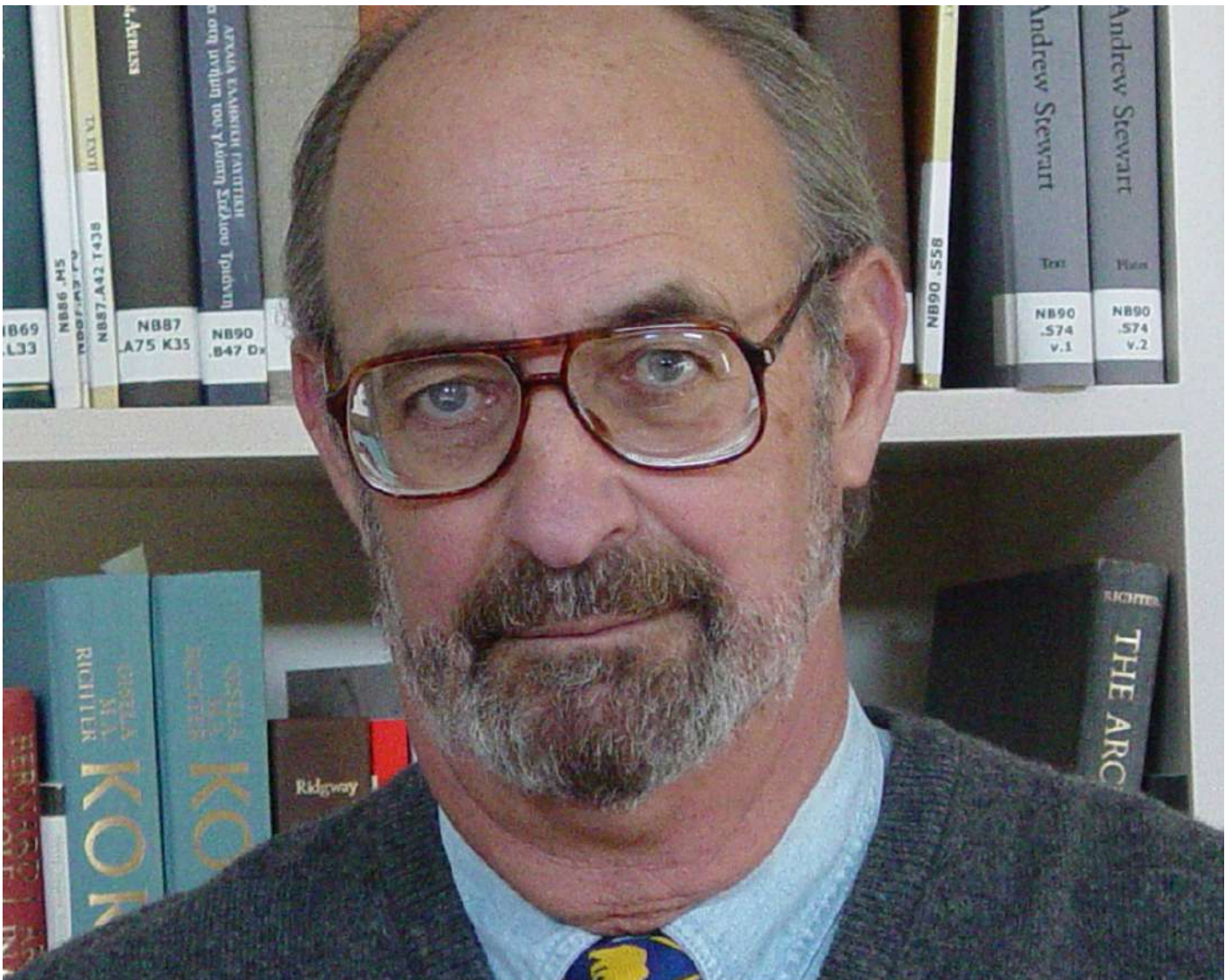
Τα **Θέματα Αρχαιολογίας** είναι ένα μη κερδοσκοπικό περιοδικό που έχει ως αποκλειστικό σκοπό να συμβάλει στην έγκυρη και επιστημονικώς αποδεκτή διάδοση και οικειοποίηση του τρόπου σκέψης και των κατακτήσεων της Αρχαιολογίας και της Ιστορίας της Τέχνης.

Αυτό το άρθρο χορηγείται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές

Στέφανος Μίλλερ

Ένας ‘Φιλέλληνας’ που έγινε Έλληνας

Πολλά έχουν γραφτεί το τελευταίο διάστημα για τον Στέφανο Μίλλερ και την προσφορά του στην Ελλάδα και την Αρχαιολογία και από πολλούς: από τις ανώτατες αρχές του τόπου μέχρι τους απλούς ανθρώπους που συναναστράφηκε στη Νεμέα. Και όλοι εμείς που είχαμε την τύχη να τον γνωρίσουμε από πιο κοντά, μπορούμε να πούμε πως τίποτα από όσα ελέχθησαν δεν είναι υπερβολή!

Διότι ο Στέφανος δεν ήταν ένας άνθρωπος που έμπαινε σε καλούπια, αλλά ρουφούσε τη ζωή σε κάθε της εκδήλωση. Ήταν από τη φύση του γεμάτος με νεανική δημιουργική πνοή και αέναο γενοσιουργό πάθος για ό,τι έκανε. Οραματικός και πρακτικός ταυτόχρονα, κατόρθωνε να εμπνέει τους συνεργάτες του, να πείθει τους χορηγούς του, να προσπερνά γραφειοκρατικά εμπόδια, να προσελκύει μικρούς και μεγάλους στην υλοποίηση των μεγάλων του στόχων. Και είμαστε τυχεροί που επιλογή της ζωής του υπήρξε η Αρχαιολογία και η Ελλάδα, ιδιαίτερος δε η Νεμέα και το ιερό του Διός.

Ήδη από τη διδακτορική του διατριβή για τα Αρχαία Ελληνικά Πρυτανεία στο Πανεπιστήμιο του Πρίνστον έδειξε την ευφυΐα και την σπιβαρή του παιδεία, ενώ αρκετά νωρίς, ενεπλάκη σε πολλές ανασκαφικές έρευνες ως μέλος της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών. Το 1973 σε ηλικία 31 ετών επεδίωξε και κατόρθωσε να αναλάβει την ανασκαφή του ιερού της Νεμέας, που τελικά σφράγισε όχι μόνο τη δική του ζωή, αλλά και του ίδιου του τόπου και των ανθρώπων του.

Όπως ο ίδιος αναφέρει, όταν έφθασε για πρώτη φορά στη Νεμέα, έθεσε αμέσως έξι στόχους: την απαλλοτριώση κτημάτων, τη σταδιακή αποκάλυψη των αρχαίων, τη μελέτη και δημοσίευσή τους, την πιθανή αναστήλωσή τους, καθώς και τη δημιουργία αρχαιολογικών χώρων και μουσείου, με τελικό στόχο την απόδοσή τους στο κοινό. Στο μεγάλο δίτομο αυτοβιογραφικό έργο του, που εκδόθηκε το 2020, ομολογεί πως μετά από 46 χρόνια δράσης, οραματισμών και αγώνα, κατόρθωσε να πετύχει τους πέντε. Ο έκτος είχε να κάνει με το γεγονός ότι δεν μπορούσε να διασφαλίσει την απρόσκοπτη λειτουργία του Μουσείου και του χώρου του αρχαίου σταδίου, λόγω έλλειψης μόνιμου φυλακτικού προσωπικού. Αυτό τον στενοχωρούσε πολύ και τον απογοήτευε, γιατί θεωρούσε αυτονόητο πως η ελληνική πολιτεία θα έπρεπε να διατηρεί εσαεί προσιτό στο κοινό «το έργο του».

Από τα πολλά και μεγάλα του οράματα, που μπόρεσε να υλοποιήσει, οφείλουμε να ξεχωρίσουμε τρία: Το πρώτο είναι η αναστήλωση έξι κιόνων του ναού του Διός, που προστιθέμενοι στους τρεις από την όψιμη Αρχαιότητα ιστάμενους, έδωσε σαφέστερη την μορφή του οικοδομήματος και συνολικά μια εντελώς νέα εικόνα στο ιερό. Το δεύτερο είναι η αναβίωση των Νεμέων αγώνων, από το 1996 και ανά τετραετία λίγο πριν από την τέλεση των σύγχρονων Ολυμπιακών, εκδήλωση που όλοι όσοι είχαμε την τύχη με οποιονδήποτε τρόπο να συμμετάσχουμε μαζί με εκατοντάδες «πιστούς» από όλες τις γωνιές της γης, μπορούμε να πούμε πως ήταν μια μοναδική εμπειρία ζωής. Και το τρίτο όραμα του Στέφανου, πιο προσωπικό, ήταν να γίνει Έλληνας, να λάβει την ελληνική υπηκοότητα. Την ημέρα των εκλογών του 2007 μού έστειλε φωτογραφία της νέας του ταυτότητας, γράφοντάς μου, «σήμερα ψήφισα».

Μπορούμε να πούμε πως ο Στέφανος υπήρξε ένας *όλβιος ανήρ*, που χόρτασε τη ζωή και που το αποτύπωμα της

παρουσίας του στη γη υπήρξε μεγάλο και ανεξίτηλο. Έγινε καθηγητής Αρχαιολογίας σε ένα από τα μεγαλύτερα αμερικανικά πανεπιστήμια, διδάσκοντας όχι μόνον ελληνική αρχαιολογία αλλά μεταλαμπαδεύοντας το πάθος του για τον Ελληνισμό. Έγινε διευθυντής της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα, προωθώντας συνολικά το έργο αυτής της σπουδαίας σχολής. Ανέλαβε και έφερε εις πέρας τη μεγάλη ανασκαφή του ιερού του Διός στη Νεμέα, καθώς και την δημιουργία του μουσείου. Επέτυχε να ολοκληρώσει την έρευνα του σταδίου και τη μετατροπή του σε αρχαιολογικό πάρκο στο οποίο αναβίωσε τους αρχαίους αγώνες. Έγραψε, επιμελήθηκε και εξέδωσε πολλά βιβλία και δεκάδες άρθρα σχετικά με τη Νεμέα, τον αρχαίο ελληνικό αθλητισμό και τους αγώνες γενικότερα. Πρόλαβε να γράψει το τελευταίο του βιβλίο για το τέλος της Νεμέας και τους σκοτεινούς αιώνες που ακολούθησαν (*Into Darkness*, 2020). Και επειδή γνώριζε ότι τα όσα πολλά είχε δημιουργήσει θα έπρεπε να επιβιώσουν της φυσικής του παρουσίας στη γη, φρόντισε ήδη από το 2018 να δημιουργήσει

ένα ίδρυμα, στο οποίο διαθέτει το σπίτι του στη Νεμέα και όλη την κινητή και ακίνητη περιουσία του, με στόχο την ίδρυση κέντρου έρευνας για την ιστορία, την αρχαιολογία και τον αθλητισμό της Νεμέας στην Αρχαιότητα, καθώς και για άλλους πανελλήνιους αγώνες.

Αντιστοίχως και η ζωή του ανταπέδωσε πολλά: Αξιώθηκε εκτίμησης και αναγνώρισης του έργου του από την ελληνική και διεθνή επιστημονική κοινότητα, έλαβε παράσημα από την προεδρία της ελληνικής δημοκρατίας,

καθώς και τιμές από πολλά ανώτατα πνευματικά ιδρύματα, μεταξύ των οποίων και το ΕΚΠΑ, που το 2005 του απένευσε τον τίτλο του επίτιμου διδάκτορα. Ακόμη, το 2016 του επιδόθηκε ένας τιμητικός τόμος με τον χαρακτηριστικό τίτλο ΦΙΛΕΛΛΗΝ, στον οποίο περιλαμβάνονται 26 μελέτες συναδέλφων, φίλων και μαθητών του, οι οποίες σχετίζονται με τα πολλά επιστημονικά ενδιαφέροντά του. Αυτό όμως που τον συγκινούσε περισσότερο απ' όλα ήταν οι χιλιάδες φίλοι του, επώνυμοι και ανώνυμοι, που επικοινωνούσαν μαζί του, δείχνοντάς του απέραντη αγάπη και εκτίμηση για το πρόσωπο και το έργο του.

Ο Στέφανος πρόσφερε τα πάντα στη Νεμέα: τη ζωή του, τα οράματα και τις ελπίδες του, τη δράση του, τη δημιουργικότητά του, την έμπνευση και τη φροντίδα του, την περιουσία του. Όπως συνήθως ένας γονιός πράττει για τα παιδιά του. Γι αυτό κι εκείνος στο τέλος αναρωτιόταν: «*Θα έπρεπε να έχω κάνει οικογένεια ή η Νεμέα είναι αρκετή;*».

Πάνος Βαλαβάνης

Ομότιμος Καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών